SCIENCE BOX
Journal of Advanced Research and Stability
Volume: 03 Issue: 03 | Mar - 2023 ISSN: 2181-2608
www.sciencebox.uz

XALQ CHOLG‘ULARINI O‘QITISH USLUBIYOTIDA MUSIQIY DINAMIKANING O’RNI

Kamolov Shavkatjon Xadjiyevich
Buxoro davlat universiteti musiqa ijrochiligi va madaniyat kafedrasi kata o’qituvchisi

***Annotatsiya**: Maqolada ijrochilik san’atining amaliyotida qollaniladigan vositalari musiqiy dinamika va intonatsiya, musiqa tovushlarining qattiq yoki sekin ijro qilinishi. Dinamikada tovushni turlicha ijro etish, ya’ni bir yo‘la baland yoki past, asta-sekin kuchaytirish, yoki sekinlashtirish, ayrim tovushlarni alohida ta’kidlab, urg‘u berib eshittirish va shular kabi ijro uslublari haqida fikr yuritilgan.*

***Kalit so’zlar:** Dinamika, intonatsiya, pedagogik texnologiya, forte, piano, creshshendo, diminuendo, xalq cholg‘ulari.*

Ijrochilik sanatining amaliyotida qollaniladigan vositalaridan biri bu - **dinamikadir**. Dinamika (yunoncha – dinamikos - kuchli) – musiqa tovushlarining qattiq yoki sekin ijro qilinishi. Dinamikada tovushni turlicha ijro etish, ya’ni bir yo‘la baland yoki past, asta-sekin kuchaytirish, yoki sekinlashtirish, ayrim tovushlarni alohida ta’kidlab, urg‘u berib eshittirish va shular kabi ijro uslublari bo‘lishi mumkin. Dinamikaning asosiy turlari ***forte*** (forte, nota yozuvida qisqartirilib - ***f*** holida yoziladi) - qattiq, kuchli; ***piano*** (piano, nota yozuvida qisqartirib ***p*** holida yoziladi) - sekin; ***creshshendo*** (kreshchendo – tovushni asta-sekin kuchaytirish); ***diminuendo*** (diminuendo - tovushni asta-sekin pasaytirish). U tovush jarangi tavsifi bo‘lib, tovush jarangi kuchining to‘satdan yoki asta-sekin o‘zgarishi, alohida tovushlarning kuch bilan ajratilib ko‘rsatilishida namoyon bo‘ladi.

Musiqada dinamika belgisining ahamiyati juda kattadir. U musiqiy ijroni bir xillikdan, ya’ni monotonlikdan saqlab, musiqaning jo‘shqin va ko‘p ma’noli bo‘lishiga yordam beradi. Asosiy ko‘rsatkichlardan biri shuki, sozandaning ijrochilik faoliyatidagi mazmunini, musiqaning badiiy ijrosini va qay darajada yoritib berganligi bilan belgilanadi. Hamma tavsiyalar cholg‘uda ijro holatiga, tovush hosil qilishning texnik uslublariga, ijrochilikni egallashga doir bo‘lib, o‘quv-tarbiyaviy jarayon va pedagogik e’tika masalalari ham birmuncha yoritilgan. Sozanda kompozitorning nota g‘oyalarini, o‘ylarini tinglovchiga yetkazib berish bilan bir qatorda, ijrochining shaxsiyatini, uning musiqiy iqtidorini, hissiyotini, ehtirosini, fikrlashini, harakterining o‘ziga xosligini ham aks ettira bilishi kerak. Shundagina ijroda yuksak badiiylikka erishiladi.

Intonatsiya:

Intonatsiya (lotincha intono) - keng ma’noda: badiiy obrazni musiqa tovushlari bilan to‘g‘ri va toza ifoda etish. Tor ma’noda:

1. Musiqa tovushlari harakatida yuqorigi tovushlar munosabati.
2. Musiqadagi baland-past tovushlarning to‘g‘ri va aniq ijro etilishi.

Ayniqsa ashula aytganda yoki pardasiz cholg‘ular ijrosida tovushlarni “sof” (aniq) yoki “nosof” (noaniq) eshitilishi intonatsiyada tovush balandligining to‘g‘ri yoki noto‘g‘ri ijro etilishini

bildiradi.

Ijro jarayonida sozandaning toza intonatsiyalashishi, ya’ni balandligi, jarangi va tembri bo‘yicha maksimal darajada aniq tovushlarni ola bilishi, uning kasbiy tayyorgarligi yetarli darajada ekanligidan dalolat beradi. Ayniqsa, ijrochining tovushlarning balandligi munosabatlarini aniq topa olishi juda ahamiyatlidir. Amaliyotdan ma’lumki, ijrochi qancha yaxshi fazilatlarga ega bo‘lmasin, cholg‘uda u kuyni falsh (noto‘g‘ri) ijro etsa, bu badiiy taassurotni buzadi. Intonatsiyaning sofligi, ijrochining sezgirligidir, deydi mashhur ispan violonchelisti Pablo Kazals. Bu hissiyotni, tozalikni nazarga ilmaslik mumkin emas. Aks holda ijrochi o‘z qadr-qimmatini pasaytiradi, garchi u yaxshi musiqachi hisoblansa ham. Intonatsiyaning sofligi musiqachi iqtidorining so‘zsiz dalolati bo‘lib, u o‘zida muhim ijrochilik vositasi vazifalarini aks ettiradi, chunki aniq, sof va yorqin intonatsiya yordamida ijrochi musiqiy tovushlar badiiy obrazini ochib beradi. Musiqiy intonatsiya murakkab jarayon, shuning uchun ham har xil cholg‘ularda turlicha bo‘ladi. Bu cholg‘ularning konstruktiv xususiyatlariga bog‘liqdir. Bu borada klavishli va torli cholg‘ularni qarama-qarshi qo‘yib solishtirish mumkin. Torli cholg‘ularda ijrochi xohlaganicha ohang (intonatsiya)ni o‘zgartirishi mumkin, klavishli cholg‘ularda esa ijrochi musiqiy temperatsiya qoidalari bilan mustahkam bog‘langandir. Xullas, cholg‘ularning bu xususiyatlari ularni intonatsion prinsip yordamida klassifikatsiyalashga asos bo‘ladi. Bu klassifikatsiyaga ko‘ra, torli cholg‘ular - ixtiyoriy intonatsiyali, klavishli cholg‘ular mahkamlangan intonatsiyali, damli cholg‘ular yarim ixtiyoriy yoki yarim mustahkamlangan intonatsiyali cholg‘ulardir.

Adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T:, 2017.
2. Mirziyoyev Sh.M. 2017-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha harakatlar strategiyasi. (elektron versiyasi)
3. Камолов Ш. Х., Бомуродов Ш. Ш. Педагогический характер студенческой молодежи и психологический подход //Academy. – 2021. – №. 3 (66). – С. 60-62.
4. Камолов Ш. Х. Приёмы и методы преподавания музыки в общеобразовательной школе //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 602-607.
5. Kamolov Sh.X. O’quvchi-yoshlarni mumtoz musiqa asarlari va xalq og’zaki ijodi namunalari bilan tanishtirishning ahamiyati, Scientific progress, 2021
6. Kamolov Sh.X.TALABALARDA MUSTAQIL TA’LIMNI TASHKIL ETISH PEDAGOGIK MAHORAT. Ilmiy-nazariy va metodik jurnal. 2022, Maxsus son, 2022 Toshmuhamedov M. Ya.Sabzanovning cholg‘u asarlari. – Toshkent: Musiqa, 2003.
7. Lutfullayev A. Xalq cholg‘ularida ijrochilik: tarix va zamonaviylik. – T., Musiqa, 2017.
8. Karimov O.I. Cholg‘u ijrochiligi va ansambli. O‘quv qo‘llanma. - Buxoro: “Durdona”, 2019. - 196 b
9. Камолов Ш. Х. SYNERGY: JOURNL OF ETHICS AND GOVERNANCE Volume: 02 Issue: 12 | December- 2022 *ISSN: 2181-2616* XALQ CHOLG‘ULARIDAO‘QITISH USLUBIYOTI
10. Kamolov Sh.X.. Muradova M.R. Исследование взаимосвязи предпочитаемых музыкальных стилей с личностными особенностями начинающих педагогов-музыкантов. № 3, 2020 “PSIXOLOGIYA” ILMIY JURNAL * НАУЧНЫЙЖУРНАЛ *

SCIENTIFIC JOURNAL 95- 99 b.

11. Kamolov Sh.X. МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ ТАРБИЯЛАНУВЧИЛАРИНИНГ ЁШ ВА ПСИХОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ. Pedagogik mahorat Ilmiy-nazariy va metodik jurnal 6-son (2019-yil, dekabr) 59-61 bet
12. Kamolov Sh.X..'' Rayimova G. Inson ruhiyatida musiqaning o'rni'' 2020 y.Talabalar ma'naviyatini rivojlantirishning innovasion mexanizmlarini takomillashtirish yo'llari: Muammo va yechimlar. XALQARO TASHKILOTLAR ISHTIROKIDA RESPUBLIKA MIQYOSIDAGI ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA MATERIALLARI
13. Kamolov Sh.X. '' Чолгу ижрочилиги ва ансамбли '' Дутор чолгуси мисолида. Укув кулланма. 2021.01.03 даги 110 сонли буйрук Руйхатга олиш раками 110-082
14. Kamolov Sh.X. '' Чолгу ижрочилиги ва ансамбли '' Танбур чолгуси мисолида. Укув кулланма. 2021.11.23 даги 500 сонли буйрук Руйхатга олиш раками 500-284
15. Kamolov Sh.X.'' Музыкотерапия как фактор сохранения и укрепления психологического здоровья детей дошкольного возраста'' Вестник интегративной психологии 2021 Выпуск 22
16. Kamolov Sh.X. ''Axloqiy poklik ruhiy kamolot asosi'' "Жаҳон маданий цивилизацияси контекстида хожагон,нақшбандия тасаввуфий таълимотлари илмий-маънавий меросининг умумбашарий аҳамияти" мавзусидаги халқаро илмий конференция 2019 йил 27-28 Май
17. Тўхтасин Р. И. ЎЗБЕК ХАЛҚ ҚЎШИҚЛАРИ ВА ИЖРОЛАРИ ҲАҚИДА //Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS). – 2022. – №. Special issue. – С. 64-71.
18. Ибодович Р.Т. ВОСПИТАТЕЛЬНОЕ ЗНАЧЕНИЕ ДЕТСКИХ НАРОДНЫХ ПЕСЕН НА ЗАНЯТИЯХ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ //Европейский научный журнал. – 2021. – Т. 2. – №. 6. – С. 139-141.
19. Исаев С. и соавт. Влияние применения удобрений на урожайность хлопчатника сорта Бухара-102 на засоленных хлопковых полях Узбекистана //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2021. – Т. 258. – С. 03015.
20. Rajabov T. I. O 'kuvchi-yoshlarga o 'zbek milliy musiqa folklori namunalari vositasida estetik tarbiya berish //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 11. – С. 1094-1103.
21. Isaev S., Rajabov T., Dolidudko A. Influence of inorganic fertilizers on cotton crop yield in saline soils //Bulletin of Science and Practice. – 2018.
22. Rajabov T. I. ticheskaya klassifikatsiya uzbekskoy detskoy narodnoy muzыki i igr //Nauka, obrazovanie i kultura. – 2020. – Т. 3. – С. 47.
23. Rajabov T. I., Ibodov U. R. Obespechenie natsionalnogo naslediya v obuchenii pesnyam buxarskogo detskogo folklora na urokax muzыki //Vestnik nauki i obrazovaniya. – 2020. – С. 21-2.
24. Ражабов Т. И. Мактабда мусиқа таълимида фольклор қўшиқларининг ўрни //Тошкент давлат педагогика университети. Илмий-назарий ва методик журнал. Тошкент. – 2016. – С. 122-126.
25. Ibodovich T. R. PRACTICAL SITUATION OF TEACHING UZBEK MUSICAL

FOLKLORE IN THE CONTINUOUS EDUCATION SYSTEM //International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE) DOI. – Т. 10. – С. 708-716.

26. Rajabov T. I. Pedagogicheskie vozmojnosti ispolzovaniya detskix folklornых pesen v duxovno-nravstvennom vospitanii mladshix shkolnikov //Vestnik nauki i obrazovaniya. – С. 5-2.
27. Rajabov T. I. The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore //Volume-1| Issue-1 Available online@ https://procedia. online/index. php/philosophy//Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences ISSN.
28. Раджабов Т.И. УЗЛУКСИЗ ТАЛИМДА ФОЛЬКЛОР КО'ШИКЛАРИНИ ЙДЖРО ЭТИШИХГ О'ЗИГА ХОС УСЛУБЛАРИ //Научный прогресс. – 2021. – Т. 1. – №. 5. – С. 581-585.
29. Мадримов Б.К., Раджабов Т.И. Узбекский обрядовый фольклор и его особенности //Нексус: Журнал достижений инженерной науки. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 53-56.
30. Ражабов, Тухтасин. "Madaniyat va san'at muassasalarini faoliyatini tashkil etishning huquqiy asoslari." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)* 8.8 (2021).
31. Rajabov, T. X. I., & Ibodov, O. R. (2021). O'zbek Xalq Musiqa Merosda O'quvchilarni Vatanparvalik Ruhida Tarbiyalash Vositasi. *Ижтимоий Фанларда Инновация онлайн илмий журнали*, *1*(6), 139-145.
32. Tukhtasin Rajabov Ibodovich. PRACTICAL SITUATION OF TEACHING UZBEK MUSICAL FOLKLORE IN THE CONTINUOUS EDUCATION SYSTEM. International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE) DOI:10.9756/INTJECSE/V14I6.77 ISSN: 1308-5581 Vol 14, Issue 06 2022. Str.708-716
33. Tukhtasin Ibodovich Rajabov. The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore. Volume-1 | Issue-1 Available online.

    @https://procedia.online/index.php/philosophy//Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences ISSN 2795-546X Volume – 1 | Issue – 1 | August – 2022 Procedia
34. To'xtasin Rajabov. UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA O`ZBEK MUSIQA FOLKLORINI O`RGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. IJODKOR O'QITUVCHI JURNALI. 5 SENTYABR / 2022 YIL / 21 – SON
35. Rajabov T. I., Oripov N. O. Teaching Folklore Songs Bukhara Children in Continuous Education as a Dolzarb Methodological Problem //EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION. – 2022. – Т. 2. – №. 2. – С. 409-412.
36. Rajabov, Tokhtasin Ibodovich, and Mahliyo Feruzovna Rutamova. "The Formation of the Spiritual and Moral Qualities of Students through Folk Songs in Continuing Education is an Urgent Pedagogical Problem." *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION* 2.2 (2022): 404-408.
37. Ражабов Т. И. ХАҚ ҚЎШИҚЛАРИ ОРҚАЛИ ЎҚУВЧИ-ЁШЛАРДА МИЛЛИЙ ТАФАККУРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ОМИЛИ //Барқарорлик ва Етакчи Тадқиқотлар онлайн илмий журнали. – 2022. – Т. 2. – №. 1. – С. 364-368.
38. Раджабов, Тохтасин Ибодович и Нигина Одилвна Орипов. «Обучение фольклорным песням бухарских детей в системе непрерывного образования как долзарбская методическая проблема». *ЕВРОПЕЙСКИЙ ЖУРНАЛ ИННОВАЦИЙ В*

НЕФОРМАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ 2.2 (2022): 409-412.

39. Раджабов Т.И. Рутамова М.Ф. (2022). Формирование духовно-нравственных качеств учащихся через народные песни в системе непрерывного образования является актуальной педагогической проблемой. *ЕВРОПЕЙСКИЙ ЖУРНАЛ ИННОВАЦИЙ В НЕФОРМАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ* ,
40. Раджабов, Тўхтасин Ибодович и Джахонгир Ихтиёрович Раджабов. «Формирование духовно-нравственных качеств учащихся через народные песни – актуальная педагогическая проблема». *ЕВРОПЕЙСКИЙ ЖУРНАЛ ИННОВАЦИЙ В НЕФОРМАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ* 2.1 (2022): 331-335.
41. Раджабов Т.И. УЗЛУКСИЗ ТАЛИМДА ФОЛЬКЛОР КО'ШИКЛАРИНИ ЙДЖРО ЭТИШИХГ О'ЗИГА ХОС УСЛУБЛАРИ //Научный прогресс. – 2021. – Т. 1. – №. 5.
42. Tukhtasin Ibodovich Rajabov Musiqa madaniyati darslarida xalq qo‘shiqlarining tarbiyaviy ahamyati. Padagogik mahorat Ilmiy-nazariy va metodik jurnal Maxsus son Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan Buxoro – 2022. 146-149.bet. ISSN 2181-6883
43. Tukhtasin Ibodovich Rajabov The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore. Volume-1 | Issue-1 Available online @https://procedia.online/index.php/philosophy//Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences ISSN 2795-546X Volume – 1 | Issue – 1 | August – 2022 Procedia 1-8-bet
44. Tukhtasin Ibodovich Rajabov UZLUKSIZ TA‘LIM TIZIMIDA O`ZBEK MUSIQA FOLKLORINI O`RGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. BEST PUBLICATION» *Ilm-ma’rifat markazi* © IJODKOR O‘QITUVCHI ILMIY-USLUBIY JURNAL MATERIALLARI TO‘PLAMI. 5 SENTYABR / 2022 YIL / 21 – SON . 29-40 BET
45. Tukhtasin Ibodovich Rajabov 1-4-SINF O`QUVCHILARINI XALQ OG`ZAKI IJODI VOSITASIDA MUSIQAGA QIZIQISHINI TAKKOMILLSHTIRISH MAZMUNI ITALY ONLINE CONFERENOE FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES: a collection scientific works of the International scientific conference (13 th September 2022). ISSUE 11 – 589p. 485-494-BET. ISBN 978-955-3605-86-4
46. Bakhram Khudoynazarovich Madrimov,Tukhtasin Ibodovich Rajabov Uzbek Ceremonial Folklore and its Characteristics Nexus: Journal of Innovative Studies of Engineering Science (JISES) Volume: 01 Issue: 04 | 2022 ISSN: 2751-7578 http://innosci.org/ 53 |-56-Page
47. Tukhtasin Ibodovich Rajabov, Sabina Sayfiddin qizi Safoeva 5-7-SINF O‘QUVCHILARINI XALQ OG‘ZAKI IJODI VOSITASIDA MUSIQAGA QIZIQISHINI TAKOMILLASHTIRISH METODIK MUAMMO SIFATIDA
48. Tukhtasin Ibodovich Rajabov, Sabina Sayfiddin qizi Safoeva MUSIQA MADANIYATI TA’LIMIDA MUSIQIY SAVODXONLIK FAOLIYATINING TUTGAN O‘RNI. Volume: 02 Issue: 10 | Oct-2022 ISSN: 2181-2624 www.sciencebox.uz Analytical Journal of Education and Developmen.423-432 bet.
49. Tukhtasin Ibodovich Rajabov, Bexruz Hamidovich Boltaev Al-Forobiy Va Ibn Sino Sharq Musiqiy Ta’limotida “Iyqoot” Usullari Nazariyasi Asoslarining Zamonaviy Tasnifi International Multidisciplinary Conference "Innovative Research on Modern Scientific World" 39-43 bet